

UŽSIENIEČIŲ IŠSIUNTIMO STEBĖSENOS ATASKAITA 2025

Turinys

Ivadas	3
1. Tarptautinis (ES) ir Lietuvos išsiuntimo reguliavimas	4
2. Tarptautiniai išsiuntimo standartai	5
3. Išsiuntimo procedūros stebėsenos užfiksuoti atvejai	12
3.1. Teigiami išsiuntimo procedūros stebėsenos aspektai	13
3.2. Koreguotini išsiuntimo procedūros stebėsenos aspektai	16
Išvados	18
Rekomendacijos	19

**Bendrai finansuoja
Europos Sąjunga**

Išvadas

Išsiuntimas įprastai siejamas su rinkiniu priemonių arba veiksmų, atliekamų siekiant priversti asmenį išvykti iš valstybės teritorijos arba darančių tokį poveikį. Europos Komisijos Grąžinimo vadove 2015 m. minimas grąžinimas suprantamas kaip ne ES šalies piliečio grąžimo procesas savanoriškai, vykdant prievolę grįžti, arba priverstinai j: 1) asmens kilmės šalį, 2) tranzito šalį pagal Bendrijos ar dvišalius readmisijos susitarimus ar kitas nuostatas arba 3) kitą trečiąją šalį, į kurią atitinkamas trečiosios šalies pilietis savanoriškai nusprendžia grįžti ir į kurią jis būtų priimtas.

Europos Sąjungos (toliau – ES) grąžinimo direktyvoje (2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB „Dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse“) nustatyta neteisėtai valstybės teritorijoje esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų bendroji tvarka ir taisyklės valstybėse narėse. Lietuvoje pagal Grąžinimo direktyvos nuostatas įgyvendinti 2012 m. vasario 1 d. įsigalioję įstatymo „Dėl Užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai bei vėlesni įstatymo pakeitimai, priimti siekiant tinkamai įgyvendinti Grąžinimo direktyvą. Viename jų, 2014 m. gruodžio 9 d. įstatyme Nr. XII-1396, nustatyta, kad Vidaus reikalų ministerija kartu su tarptautinėmis ir nevyriausybinėmis organizacijomis vykdo užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos (toliau – LR) stebėseną.

Šiame procese aktualu pasitelkti išsiuntimo procedūrų stebėtojus, vykdančius trečiųjų šalių (ne ES valstybių narių) piliečių arba asmenų be pilietybės, kurie yra LR ir neatitinka atvykimo ir (arba) buvimo LR sąlygų bei yra išsiunčiami iš LR, išsiuntimo stebėseną.

Išsiuntimo operacijų stebėtojų paskirtis yra pateikti nepriklausomą vertinimą, ar institucija, vykdydama sprendimą išsiųsti užsienietį arba sprendimą dėl kitos valstybės priimto sprendimo, ar galima išsiųsti užsienietį, laikosi reikalavimų, įtvirtintų ES grąžinimo direktyvoje, 2005 m. gegužės 4 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto dokumente „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“ (CM(2005)40), Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą standartuose (angl. *The European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (sutr. *Committee for the Prevention of Torture – CPT*), kitų tarptautinių ir nacionalinių teisės aktų reikalavimuose ir rekomendacijose dėl užsieniečių išsiuntimo, ir ar užtikrinamos išsiunčiamų užsieniečių pagrindinės žmogaus teisės bei orumas per visą išsiuntimo procedūrą. Nepriklausomi stebėtojai nesikiša į išsiuntimo procedūrą, tačiau jai pasibaigus gali išsakyti pareigūnams pastabas ir rekomendacijas.

Išsiuntimo procedūros stebėtojai stebi, vertina ir analizuoja duomenis apie faktinę išsiuntimo procedūrą, apimančią užsieniečio išvykimą iš sulaikymo ar kitos užsieniečio buvimo vietos, jei jis nėra sulaikytas, vykimą iki pasienio kontrolės punkto ir užsieniečio perdavimą užsienio valstybės pasienio pareigūnams arba vykimą iki tarptautinio Vilniaus oro uosto ar iki užsienio valstybės, į kurią jis išsiunčiamas, oro uosto ir užsieniečio perdavimą tos valstybės kompetentingiems pareigūnams. Stebint išsiuntimo operacijas vertinami tokie grąžinimo ir išsiuntimo procedūros aspektai: laisvės ribojimas iki išsiunčiant, išsiunčiamo asmens informavimas, bendradarbiavimas su išsiunčiamu asmeniu, asmens sveikatos būklės įvertinimas, laisvę ribojančių priemonių taikymas, aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir maistu, išsiunčiamo asmens bagažas, kelionpinigiai, lydintys pareigūnai, pašalinių dėmesio atkreipimas į išsiunčiamą asmenį, neįvykusio savanoriško grąžimo priežastys.

Šioje ataskaitoje pateikiama informacija apie 2025 m. sausio–gruodžio mėn. vykdytas 37 išsiuntimo operacijų stebėsenas (iš kurių neįvykusios buvo 4 toliau esančiuose dokumento skyriuose detalizuojamos priežastys), kurių metu iš LR į kilmės šalį buvo išsiųstas 41 užsienietis bei šių stebėsenų pagrindu parengtos įžvalgos ir rekomendacijos. Paminėtina, kad nuo 2025 m. sausio mėn. VSAT įvykdė 137 išsiuntimus, informacija pateikta apie planuojamus 160 užsieniečių išsiuntimus. VSAT informavimas apie konkretų vykdomą išsiuntimą vidutiniškai pateiktas prieš 6 dienas.

Pirmojoje ataskaitos dalyje pristatomas tarptautinis (ES) ir Lietuvos išsiuntimo reguliavimas. Antroje dalyje pateikiami tarptautiniai standartai, kuriais remiantis turėtų būti vykdoma išsiuntimo procedūrų stebėseną, teisinis reglamentavimas Lietuvoje, reguliuojantis neteisėtai valstybės teritorijoje esančių užsieniečių grąžinimą ir jų teisių apsaugą grąžinimo procese, išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės. Trečioje dalyje aptariami teigiami išsiuntimo procedūrų vykdymo aspektai bei nepriklausomo išsiuntimo stebėtojo užfiksuoti koreguotini aspektai ir (arba) trūkumai. Išvadose pateikiamos apibendrintos ataskaitos autorių ir nepriklausomų stebėtojų išvados. Ataskaitos pabaigoje pateikiamos rekomendacijos.

1. Tarptautinis (ES) ir Lietuvos išsiuntimo reguliavimas

Užsieniečių išsiuntimo klausimai viršnacionaliniu lygmeniu plačiausiai ir išsamiausiai yra reglamentuoti ES teisėje.

ES teisės kontekste vienas pagrindinių dokumentų – ES grąžinimo direktyva (2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB „Dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse“), kuria yra nustatyta neteisėtai valstybės teritorijoje esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų bendroji tvarka ir taisyklės valstybėse narėse ir kuri į valstybių narių teisę turėjo būti perkelta iki 2010 m. gruodžio 24 d.¹ Neteisėtoms migracijos sričiai reglamentuoti skirta įvairių antrinių ES teisės aktų (pavyzdžiui, 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyva 2001/40/EB „Dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo“²; 2001 m. birželio 28 d. Tarybos direktyva Nr. 2001/51/EB²⁹⁸, valstybes nares įpareigojanti nustatyti atsakomybę vežėjams, vežusiems trečiųjų šalių piliečius, kurie nebuvo įleisti į teritoriją, ir įpareigoti tokius asmenis grąžinti; 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva Nr. 2004/81/EB „Dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis“³; 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 2016/399 „Dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas)“, kt.)⁴.

Nepaisant to, kad tarptautiniu mastu neteisėtai valstybės teritorijoje esančių užsieniečių grąžinimas nėra atskirai reglamentuotas, grąžinimo procesas turi būti suderintas su žmogaus teisių apsaugos nuostatomis, įtvirtintomis įvairiose universaliose ir regioninėse žmogaus teisių apsaugos konvencijose, kad nebūtų pažeisti valstybių tarptautiniai įsipareigojimai ir būtų užtikrinta tarptautinių normų viršenybė.⁵

Lietuvoje pagal Grąžinimo direktyvos nuostatas įgyvendinti 2012 m. vasario 1 d. įsigalioję įstatymo „Dėl Užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimai bei vėlesni įstatymo pakeitimai, priimti siekiant tinkamai įgyvendinti Grąžinimo direktyvą⁶. Grąžinimo direktyvos nuostatas taip pat įgyvendina Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl sprendimų, dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“⁷.

1 ES grąžinimo direktyva, 20 straipsnis.

2 2001 m. gegužės 28 d. Tarybos direktyva Nr. 2001/40/EB „Dėl abipusio sprendimų dėl trečiųjų šalių piliečių išsiuntimo pripažinimo“, OL, L 149/34.

3 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva Nr. 2004/81/EB „Dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra prekybos žmonėmis aukos arba kurie dalyvavo vykdant nelegalios imigracijos padėjimo veiksmus, bendradarbiaujantiems su kompetentingomis institucijomis“, OL, L 261/19.

4 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 2016/399 „Dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas)“, OL, L 77/1.

5 Šaltė, I. 2023. Neteisėtai esančių užsieniečių grąžinimo teisinio reguliavimo problemos: non-refoulement principas ir užsieniečių apgrėžimas. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (S 001). Vilnius: MRU leidykla, 68–69 p.

6 2013 m. spalio 10 d. įstatymas Nr. XII-548 (nustatyta galimybė neteisėtai atvykusiems ir esantiems šalyje užsieniečiams, kurie yra pažeidžiami asmenys ar prieglobsčio prašytojai, apsisprendę grįžti į kilmės valstybę, pasirinkti savanorišką grįžimą į užsienio valstybę padedant tarptautinei ar nevyriausybinei organizacijai); 2014 m. gruodžio 9 d. įstatymas Nr. XII-1396 (įtvirtinti kriterijai, kuriais vadovaujamosi sprendžiant, kad užsienietis gali pasislėpti, siekdamas išvengti grąžinimo į užsienio valstybę ar išsiuntimo iš LR; numatyta, kad gali būti nustatytas trumpesnis terminas, per kurį užsienietis įpareigojamas savanoriškai išvykti iš LR, arba šis terminas nesuteikiamas, jeigu yra pagrindas manyti, kad užsienietis gali pasislėpti; nurodyta, dėl kokių aplinkybių terminas, per kurį užsienietis įpareigojamas savanoriškai išvykti iš LR, gali būti pratęstas; nustatyta, kad Vidaus reikalų ministerija kartu su tarptautinėmis ir nevyriausybiniomis organizacijomis vykdo užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos Respublikos stebėseną) (Šaltė 2023, 60–61 p.).

7 Šiuo metu galiojanti Vidaus reikalų ministro 2012 m. gegužės 15 d. įsakymo Nr. 1V-382 redakcija su vėlesniais pakeitimais.

2. Tarptautiniai išsiuntimo standartai

Šioje ataskaitos dalyje aptariami tarptautiniai standartai, kuriais remiantis turėtų būti vykdoma išsiuntimo procedūrų stebėseną, teisinis reglamentavimas Lietuvoje, reguliuojantis neteisėtai valstybės teritorijoje esančių užsieniečių grąžinimą ir jų teisių apsaugą grąžinimo procese, ir išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

2.1. Sulaikymas iki išsiuntimo

Tarptautiniai standartai

ES grąžinimo direktyvos 15 straipsnyje apie sulaikymą teigiama: „1. Valstybės narės gali sulaikyti trečiosios šalies pilietį, kuriam taikoma grąžinimo tvarka, tik tam, kad parengtų grąžinimą ir (arba) įvykdytų išsiuntimo procesą (nebent konkrečiu atveju gali būti veiksmingai taikomos kitos pakankamos, tačiau švelnesnės priverstinės priemonės), visų pirma, kai: a) esama pasislėpimo pavojaus arba b) atitinkamas trečiosios šalies pilietis vengia pasirengimo grąžinimui ar išsiuntimui proceso, arba jiems trukdo. Sulaikymas turi trukti kuo trumpiau ir būti taikomas tik tol, kol tinkamai vykdomas pasiruošimas išsiuntimui. <...> 5. Sulaikymas trunka tol, kol tenkinamos 1 dalyje nustatytos sąlygos ir jis yra būtinas siekiant užtikrinti sėkmingą išsiuntimą. Kiekviena valstybė narė nustato sulaikymo laikotarpio ribą, kuri negali viršyti šešių mėnesių.“⁸

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Pagal LR užsieniečių teisinės padėties įstatymo nuostatas, užsienietis gali būti sulaikytas, kai jis neteisėtai atvyko į LR arba neteisėtai joje yra, arba kai siekiama užsienietį, kuris neįleidžiamas į LR, grąžinti į valstybę, iš kurios jis atvyko.⁹ Šiame įstatyme taip pat yra įtvirtintos alternatyviosios sulaikymo priemonės, pavyzdžiui, įpareigojimas nustatytu laiku periodiškai atvykti į Migracijos departamentą arba Valstybės sienos apsaugos tarnybą, įpareigojimas ryšio priemonėmis nustatytu laiku pranešti Migracijos departamentui arba Valstybės sienos apsaugos tarnybai apie savo buvimo vietą ir kt.¹⁰ Užsieniečiams taip pat galima taikyti alternatyvią sulaikymui priemonę – apgyvendinimą laikinojo apgyvendinimo vietoje netaikant judėjimo laisvės apribojimų, nors ataskaitos laikotarpiu įsigaliojusiam teisės akte papildoma, kad užsienietis gali būti apgyvendinamas laikino apgyvendinimo vietoje, nustatant pareigą neišvykti iš laikinojo apgyvendinimo vietai priklausančios teritorijos be laikino apgyvendinimo vietos vadovo ar jo įgalioto asmens leidimo.¹¹ Jei užsieniečiui taikoma pastaroji alternatyvi sulaikymo priemonė, jam laikino apgyvendinimo vietos vadovas ar jo įgaliotas asmuo gali leisti laikinai išvykti, kai yra valdoma pasišalinimo iš laikino apgyvendinimo vietos rizika.¹²

Vadovaujantis Užsieniečių teisinės padėties įstatymo 113 str. 2 d., užsienietis gali būti sulaikytas tik tada, kai sulaikymas yra būtinas sprendimui dėl grąžinimo ar išsiuntimo vykdyti, pavyzdžiui, jeigu užsienietis gali pasislėpti vengdamas išsiuntimo.¹³

8 2008 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/115/EB „Dėl bendrų nelegaliai esančių trečiųjų šalių piliečių grąžinimo standartų ir tvarkos valstybėse narėse“.

9 LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-01-01 iki 2025-12-31 Nr. XIV-2673, Nr. XIV-2784, Nr. XIV-2866), 113 str. 1 d. 2-3 p. (pastaba – minimos įstatymo suvestinės redakcijos, galiojusios ataskaitoje aptariamam išsiuntimų laikotarpiui. Šiuo metu [2025 m. vasario 2 d.] galiojanti suvestinė redakcija: LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2026-01-01 iki 2026-04-30 Nr. XIV-2784).

10 LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-01-01 iki 2025-12-31 Nr. XIV-2673, Nr. XIV-2784, Nr. XIV-2866), 115 str. 2 d. 1-5 p. (pastaba – minimos įstatymo suvestinės redakcijos, galiojusios ataskaitoje aptariamam išsiuntimų laikotarpiui. Šiuo metu [2025 m. vasario 2 d.] galiojanti suvestinė redakcija: LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2026-01-01 iki 2026-04-30 Nr. XIV-2784).

11 Ibid., 115 str. 2 d. 5 p.

12 Ibid., 115 str. 6 d.

13 Ibid., 113 str. 2 d.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

– Ar užsieniečių judėjimo laisvė nevaržoma labiau nei būtina išsiuntimo procese?

2.2. Išsiunčiamo asmens informavimas

Tarptautiniai standartai

Remiantis Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą standartais, „sulaikyti imigrantai, taip pat kaip ir kitų kategorijų asmenys, kuriems atimta laisvė, turėtų nuo pat sulaikymo pradžios turėti teisę informuoti pasirinktą asmenį apie savo padėtį ir kreiptis į advokatą bei gydytoją. Be to, jie turėtų būti nedelsiant ir jiems suprantama kalba informuoti apie savo teises ir taikomas procedūras. <...> Sulaikytiems imigrantams turėtų būti sistemingai pateikiamas dokumentas, kuriame būtų išaiškinama jiems taikoma procedūra ir išdėstomos jų teisės. Šis dokumentas turėtų būti paruoštas tokiomis kalbomis, kuriomis dažniausiai kalba tokie asmenys, ir, jei reikia, turėtų būti suteikiamos vertėjo paslaugos“.¹⁴

CPT standartuose reikalaujama iš anksto informuoti sulaikytus užsieniečius apie išsiuntimą, kad jie galėtų psichologiškai susitaikyti su šiuo faktu.¹⁵ Šie standartai taip pat numato, kad sulaikyti užsieniečiai turi būti nedelsiant ir jiems suprantama kalba informuoti apie savo teises ir taikomas procedūras, prirėkus turi būti suteikiamos vertėjo paslaugos.¹⁶ Juose numatyta, kad užsieniečiai turi būti supažindinti su savo teisėmis ir jiems taikomomis procedūromis, užsieniečiams turi būti padedama organizuoti savo sugrįžimą.¹⁷

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

LR vidaus reikalų ministro 2012 m. gegužės 15 d. įsakymu Nr. 1V-382 patvirtintas Sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per LR teritoriją priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašas (toliau – Išsiuntimo ir grąžinimo tvarkos aprašas) įpareigoja valstybės institucijų pareigūnus nedelsiant supažindinti užsienietį jam suprantama kalba su priimtu sprendimu dėl jo įpareigojimo išvykti, grąžinimo, išsiuntimo ar kitos valstybės sprendimo vykdymo.¹⁸

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar užsienietis informuotas apie išsiuntimą pakankamai anksti, kad spėtų tam pasirengti psichologiškai, susiruošti daiktus, susisiekti su kilmės valstybėje esančiais giminaičiais ir pan.?
- Ar užsienietis buvo informuotas apie išsiuntimą gimtąja arba jam gerai suprantama kalba?
- Ar užsienietis buvo tinkamai informuotas apie visas svarbias išsiuntimo detales – kiek laiko užtruks išsiuntimo procedūra, ar kelionės metu bus tiekiamas maistas, koks kelionės maršrutas?

14 Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT). 1998. Užsieniečiai, kuriems laisvė atimta pagal užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojančius įstatymus. Ištrauka iš Septintosios bendrosios ataskaitos. CPT/Inf(97)10-part, 3 p.

15 Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ir baudimą (CPT). CPT standartai: CPT bendrųjų ataskaitų „svarbiausieji“ skyriai, 41 p.

16 Ibid., 30 p.

17 Ibid., 30 ir 41 p.

18 Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. 1V-382, 31.2 ir 56.1 p.

2.3. Pažeidžiamų žmonių, šeimos ir vaikų apsauga

Tarptautiniai standartai

Europos Komisija valstybėms narėms rekomenduoja į pažeidžiamų asmenų poreikius atsižvelgti visuose grąžinimo laikotarpio etapuose.¹⁹ Europos Tarybos (toliau – ET) Ministrų Komiteto dokumente „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“ 11 gairės 1 ir 2 punktuose teigiama, kad „1. Vaikai sulaikomi tik kraštutiniais atvejais ir tik trumpiausiam įmanomam laikotarpiui. 2. Šeimoms, sulaikytoms iki išsiuntimo, turėtų būti skirtos atskiros patalpos, užtikrinančios pakankamą privatumą. <...>“.²⁰

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar pažeidžiamas užsienietis buvo sulaikytas?
- Ar turintis specialiųjų poreikių (pavyzdžiui, psichikos negalia) užsienietis yra lydimas socialinio darbuotojo ir, esant poreikiui, psichikos sveikatos eksperto?
- Ar sulaikytai šeimai buvo skirtos atskiros ir privatumą užtikrinančios patalpos?
- Ar išsiunčiant šeimas su vaikais laikomasi šeimos vienybės ir vaiko interesų prioriteto principų?

2.4. Bendradarbiavimas su išsiunčiamu užsieniečiu

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto dokumento „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“ 15 gairės „Bendradarbiavimas su išsiunčiamais asmenimis“ 1 punkte teigiama, kad „siekdamos apriboti prievartos priemonių taikymą, valstybės institucijos turėtų stengtis visuose išsiuntimo procedūros stadijose bendradarbiauti su išsiunčiamu asmeniu, kad jis laikytųsi pareigos išvykti iš šalies“²¹.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar kelionės būdas ir maršrutas su užsieniečiu derinamas iš anksto?
- Ar pareigūnai padėjo užsieniečiui pasirengti kelionei?
- Ar pasirūpinta, kad išsiuntimo metu užsieniečiui kylantys poreikiai būtų patenkinti, suteikta aktuali informacija?
- Ar atmosfera keliaujant iki užsieniečio išvykimo vietos (valstybės sienos ar oro uosto) yra draugiška?
- Ar bandant užtikrinti užsieniečio bendradarbiavimą buvo gąsdinama ar naudojama kitokio pobūdžio psichologinė prievarta?

¹⁹ uropos Komisijos rekomendacija 2017/2338 „Grąžinimo Vadovas“, 94 p., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX-32017H2338>

²⁰ Council of Europe: Committee of Ministers. Twenty Guidelines on Forced Return, 4 May 2005, 6 p. <https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/20_Guidelines_Forced_Return_en.pdf> (toliau: Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 11 gairė, 6 p.).

²¹ Ibid., 15 gairė, 7 p.

2.5. Galimybė susisiekti su artimaisiais kilmės valstybėje

Lietuvos teisės aktai ir tarptautiniai dokumentai tiesiogiai nenumato išsiunčiamo asmens teisės susisiekti su artimaisiais kilmės valstybėje. Kitų valstybių geroji praktika (pavyzdžiui, Danijos pabėgėlių tarybos ir Danijos nacionalinės policijos parengta užsieniečių išsiuntimo gerosios praktikos apžvalga) rekomenduoja sudaryti galimybę išsiunčiamiems užsieniečiams susisiekti su artimaisiais, kad šie galėtų juos pasitikti atvykus į kilmės valstybę.²²

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar užsienietis buvo informuotas apie galimybę susisiekti su artimaisiais?
- Ar užsieniečiui buvo suteikta galimybė susisiekti su artimaisiais telefonu ar kitu būdu prieš išsiuntimą?

2.6. Sveikatos būklės įvertinimas

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto gairėse nurodyta, kad negali būti išsiunčiami asmenys, kurių sveikatos būklė neleidžia keliauti.²³

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Užsieniečių teisinės padėties įstatyme numatyta, kad sprendimo dėl užsieniečio išsiuntimo iš LR vykdymas sustabdomas, jeigu užsieniečiui reikia suteikti būtinąją medicinos pagalbą, o tos pagalbos suteikimo reikalingumą patvirtina sveikatos priežiūros įstaigos gydytojų konsultacinė komisija.²⁴

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar prieš išsiunčiant užsienietį laikinos apgyvendinimo vietos ar užsieniečių registracijos centro medicinos punkte buvo atlikta apžiūra ir ar tai įforminta tinkama medicinine pažyma?
- Ar užsienietis nebuvo išsiųstas nustačius, kad sveikatos būklė netinkama kelionei?
- Ar užsieniečiui suteikta tinkama medicininė pagalba?

2.7. Laisvę ribojančios priemonės

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto gairėse nurodyta, kad vienintelės priimtinos laisvę ribojančios priemonės yra tos, kuriomis proporcingai atsakoma į išsiunčiamo asmens priešinimąsi, siekiant suvaldyti tokį asmenį.²⁵

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

LR valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas numato pareigūnų teisę vykdant tarnybines pareigas panaudoti specialiąsias priemones (antrankius, surišimo priemones, kovos imtynių veiksmus ir kt.) tais atvejais, kai jiems pavestų tarnybinių pareigų negalima įvykdyti nekeliant grėsmės savo pačių arba kitų asmenų gyvybei, atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, pažeidėjo asmenybę, konkrečią situaciją.²⁶

²² Danish Refugee Council and Danish National Police. Lessons Learned and Best Practices: Preparation and Implementation of Return Operations in Denmark and EU Member States.

²³ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 16 gairė, 8 p.

²⁴ LR įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206 (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2025-01-01 iki 2025-12-31 Nr. XIV-2673, Nr. XIV-2784, Nr. XIV-2866), 128 str. 2 d. 3 p.

²⁵ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 19 gairė, 8 p.

²⁶ Lietuvos Respublikos valstybės sienos ir jos apsaugos įstatymas, 2000 m. gegužės 9 d. Nr. VIII-1666 (aktuali suvestinė redakcija nuo 2024-01-01 iki 2024-11-22 Nr. XIV-1891, aktuali suvestinė redakcija nuo 2024-11-23 Nr. XIV-3134), 28 str. 4 d. 2 p.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar užsienietis iš laikinos apgyvendinimo vietos ar užsieniečių registracijos centro iki automobilio vedamas surakintomis rankomis arba naudojamos kitos laisvę ribojančios priemonės?
- Ar išsiunčiamas užsienietis patyrė fizinės jėgos panaudojimą ir ar ji buvo adekvati?

2.8. Aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir maistu

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Priėmimo ir integracijos agentūros ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo sutartyje (toliau – PIIA ir VSAT bendradarbiavimo sutartis) nustatyta, kad PIIA turi užtikrinti išsiunčiamus, grąžinamus ar perduodamus iš Lietuvos Respublikos užsieniečius vienkartinio maisto daviniu, URC darbuotojas ne vėliau kaip prieš 48 val. turi pateikti paraišką dėl vienkartinio maisto davinio poreikio agentūros atsakingam darbuotojui²⁷. Pažymėtina, kad PIIA ir VSAT bendradarbiavimo sutartyje nėra atskirai paminėtas aprūpinimas geriamuoju vandeniu, taip pat nėra numatytas laiko tarpas dėl kurio turėtų būti suteiktas maisto davinys išsiunčiam užsieniečiui.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar užsieniečiui buvo skirtas maisto davinys?
- Ar išsiunčiamas užsienietis gavo geriamojo vandens?

2.9. Išsiunčiamo asmens bagažas

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto gairėse numatyta stebėtojo teisė ir pareiga prižiūrėti, kad išsiunčiamo asmens daiktai būtų tinkamai supakuoti.²⁸

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Lietuvos teisės aktai nereglamentuoja, kaip turi būti supakuotas išsiunčiamo asmens bagažas, ir nenumato jokios paramos užsieniečiui, neturinčiam, kur susidėti asmeninių daiktų.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar kelioninio krepšio neturintiems užsieniečiams buvo parūpinta kuprinė ar kitoks aplinkinių dėmesio neatkreipiantis krepšys asmeniniams daiktams susidėti?
- Ar užsieniečio daiktai sudėti į pakankamai patvarų ir ilgai kelionei tinkamą krepšį, parinktą atsižvelgiant į užsieniečio turimų asmeninių daiktų kiekį ir dydį?

²⁷ Priėmimo ir integracijos agentūros ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos bendradarbiavimo sutartis, 2 psl. ir 4 psl.

²⁸ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 20 gairė, 7 p.

2.10. Kelionpinigiai

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto gairėse nurodyta, kad tiems asmenims, kurie neturi pakankamai lėšų, kad galėtų pasiekti savo kilmės šalį, gali būti skiriama nedidelė pinigų suma (50 Eur).²⁹

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Nei Užsieniečių teisinės padėties įstatymas, nei Išsiuntimo ir grąžinimo tvarkos aprašas nenumato galimybes išsiunčiamam užsieniečiui skirti kelionpinigių.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar išsiunčiamas užsienietis turi pakankamai lėšų nuvykti iki savo gyvenamosios vietos iš oro uosto savo kilmės šalyje?

2.11. Lydintys pareigūnai

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto dokumento „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“ 18 gairėje nurodoma, kad „2. Lydintys pareigūnai turi būti atsakingai parenkami ir atitinkamai išmokomi, įskaitant mokymus apie leistinas prievartos priemones. Jiems turi būti suteikiama pakankama informacija apie išsiunčiamą asmenį, kad išsiuntimas vyktų saugiai, ir turėtų sugebėti bendrauti su išsiunčiamuoju. Valstybės skatinamos užtikrinti, kad bent vienas lydintis pareigūnas būtų tos pačios lyties kaip išsiunčiamas asmuo. 3. Iki išsiunčiant tarp lydinčių pareigūnų ir išsiunčiamojo asmens turėtų būti užmegztas kontaktas. 4. Lydintys pareigūnai turi būti lengvai atpažįstami, neturėtų būti leidžiama dėvėti kaukių ar gobtuvų. Išsiunčiamojo prašymu jie turėtų identifikuoti save koku nors būdu.“³⁰

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar lydintys pareigūnai yra supažindinti su tarptautiniais išsiuntimo standartais ir leistinomis prievartos priemonėmis bei dalyvavę mokymuose apie darbo su kitų tautybių ir kultūrų asmenimis ypatumus arba panašiai parengti vykdyti išsiuntimo procedūrą?
- Ar lydintys pareigūnai nedėvi jokių maskuojamųjų priemonių, kad išsiunčiamas asmuo galėtų juos atpažinti?
- Ar lydintys pareigūnai gali **susikalbėti su** išsiunčiamu asmeniu, **ar yra tos pačios lyties kaip ir** išsiunčiamas asmuo, **ar nedėvi uniformos, kuria atkreiptų aplinkinių dėmesį, ar užmezgė kontaktą su užsieniečiu iki išsiuntimo?**

²⁹ Ibid., 20 gairė, 7 p.

³⁰ Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 18 gairė, 8 p.

2.12. Pašalinių asmenų dėmesio atkreipimas į išsiunčiamą asmenį

Tarptautiniai standartai

Tai, kad įlaipinimo procesas turėtų būti kuo mažiau pastebimas ir vykdomas atskirai nuo kitų keleivių įlaipinimo, nurodyta ir TMO grąžinimo valdymo ES valstybėse narėse ir Rumunijoje gerosios praktikos studijoje.³¹

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Išsiuntimo ir grąžinimo tvarkos aprašas nustato, kad per tranzitą oro transportu lydintys asmenys negali turėti ginklų ir turi dėvėti civilius drabužius.³²

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar išsiunčiamą užsienietį lydi uniformuotas pareigūnas?
- Ar lydinčio pareigūno elgesys atkreipia pašalinių asmenų dėmesį?

2.13. Savanoriško grįžimo skatinimas

Tarptautiniai standartai

ET Ministrų Komiteto gairėse nurodyta, kad savanoriškam grįžimui turėtų būti taikoma pirmenybė ir valstybė turėtų imtis priemonių savanoriškam grįžimui skatinti.³³

Teisinis reglamentavimas Lietuvoje

Pasinaudoti TMO teikiama savanoriško grįžimo parama gali neteisėtai Lietuvoje esantys trečiųjų šalių piliečiai, prieglobsčio prašytojai ir prieglobstį gavę užsieniečiai.

Išsiuntimo operacijų stebėtojo stebimos pagrindinės aplinkybės

- Ar užsienietis gavo informacijos apie savanorišką grįžimą ir kodėl juo nepasinaudojo?

31 International Organisation for Migration, Compilation of Best Practice in Return Management in Selected EU Countries and Romania, 2005, 6.6 p.

32 Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr. 1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“, 2012 m. gegužės 15 d. Nr. 1V-382, 102 p.

33 Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, 1 gairė.

3. Išsiuntimo procedūros stebėsenos užfiksuoti atvejai

Nuo 2025 m. sausio iki gruodžio pabaigos buvo atliktos 37 išsiuntimo procedūrų stebėsenos. Jų metu iš LR į kilmės šalį buvo išsiųstas 41 užsienio pilietis. 4 išsiuntimo procedūros stebėsenos įvyko, nors patys išsiuntimai neįvyko (1 atvejis nukeltas, 2 atvejai atšaukti, 1 atvejis nutrauktas dėl situacijos oro uoste). 1 lentelėje pateikiama informacija apie išsiųstus užsieniečius pagal jų pilietybę.

1 lentelė. Išsiųsti užsieniečiai pagal pilietybę

VALSTYBĖ	IŠSIUNTIMAI (SKAIČIUS)
Armėnija	1
Azerbaidžanas	4
Filipinai	2
Indija	2
Kamerūnas	1
Kirgizija	2
Moldova	1
Nigerija	1
Pakistanas	2
Sakartvelas	2
Senegalas	1
Šri Lanka	2
Tadžikistanas	8
Turkija	1
Uzbekistanas	9
Iš viso	41

Buvo siunčiami Armėnijos, Kamerūno, Moldovos, Nigerijos, Senegalo, Turkijos (po 1 išsiuntimą), Filipinų, Indijos, Kirgizijos, Pakistano, Sakartvelo, Šri Lankos (po 2 išsiuntimus) ir Azerbaidžano (po 4 išsiuntimus), Tadžikistano (po 8 išsiuntimus) ir Uzbekistano (po 9 išsiuntimus) valstybių piliečiai.

2 lentelė. Bendroji informacija apie stebėtus išsiuntimus

BENDROJI INFORMACIJA	ATVEJAI (SKAIČIUS)
Išsiuntimo vykdymas pagal transporto tipą:	
Išsiuntimai vykdyti oro transportu	*37
Išsiuntimai vykdyti sausumos transportu	0
Išsiuntimų stebėsenos iki jų vykdymo galutinės vietos:	
Išsiuntimų stebėsenos vykę iki tarptautinio Vilniaus oro uosto	22
Išsiuntimų <i>stebėsenos vykusios iki kilmės šalies</i>	**12

* 1 išsiuntimo stebėjimas įvyko, nors išsiuntimas neįvyko, nes buvo nukeltas (2025 sausio 29 d.), 2 atvejai išsiuntimo stebėjimo metu buvo atšaukti (2025-09-19 ir 2025-11-18), 1 išsiuntimo stebėjimas jau jam vykstant nutrauktas dėl force major atvejo oro uoste (2025-11-26)

** 1 išsiuntimo stebėjimo atvejis jau jam vykstant neįvyko dėl force major atvejo oro uoste (2025-11-26)

2 lentelėje pateikiama bendroji informacija apie stebėtus išsiuntimus: išsiuntimo vykdymą pagal transporto tipą ir išsiuntimo stebėseną iki jų vykdymo vietos.

3.1. Teigiami išsiuntimo procedūros stebėsenos aspektai

Dauguma stebėtų ir vertintų išsiuntimo procedūrų buvo įgyvendintos sklandžiai. Užsieniečiai, kurių leidimai gyventi Lietuvoje buvo pasibaigę, arba asmenys, kurie tokių leidimų nebuvo gavę ir šalyje gyveno neteisėtai, buvo informuoti apie institucijų sprendimus išsiųsti juos iš šalies jiems suprantama kalba: lietuvių, rusų, anglų ir vokiečių. Daugeliu atvejų prieš išsiunčiant asmenims buvo atliekamas sveikatos patikrinimas. Daugeliu atvejų maitinimas užsieniečiams buvo užtikrintas lėktuve skrydžio metu arba suteikiamas maisto davinyš.³⁴ Jei skrydis buvo jungiamasis, maitinimas buvo numatytas bent viename iš dviejų skrydžių.³⁵ Maisto davinyš įprastai buvo skiriamas išvykstant iš URC anksti ryte arba pietų metu.³⁶ Užsieniečiams Lietuvoje buvo užtikrintos galimybės susisiekti su artimaisiais tarnybiniu ir (ar) asmeniniu telefonu ir pranešti apie grįžimą bei jo detales.³⁷ URC pareigūnai su užsieniečiais elgėsi profesionaliai: vyko iki tarptautinio Vilniaus oro uosto, palydėjo juos užsiregistruoti skrydžiui arba patys atliko užsieniečių registraciją, palydėjo aviacinio saugumo keleivių patikrai, kartu su užsieniečiais laukė skrydžio oro uosto pasienio kontrolės punkte ir lydėjo asmenis į skrydį. Pareigūnai vilkėjo civiliniais drabužiais siekdami neatkreipti kitų skrydžio keleivių dėmesio, o lydėjimo procedūrą atliko profesionaliai bendraudami su užsieniečiais, kad šie jaustųsi gerai.

3 lentelė. Informacija apie stebėtus išsiuntimus pagal tarptautinius standartus

IŠSIUNTIMŲ TARPTAUTINIŲ STANDARTŲ ASPEKTAS	ATVEJAI (SKAIČIUS)
Laisvę ribojančių priemonių ir (ar) prievartos naudojimas (proporcingas)	0
Netinkamas aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir maistu (> nei 4 val. trunkančio išsiuntimo atveju)	1
Nesuteiktas tinkamas kelioninis bagažo krepšys	0
Skirta ar planuota skirti kelionpinigių	*1
Pašalinių asmenų dėmesio atkreipimas į išsiunčiamą asmenį	0

34 2025-02-07 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-07-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

35 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-08-01 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-12-02 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

36 2025-08-01 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-12-12 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

37 Pavyzdžiui, 2025-06-04 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-09-17 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-12-12 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita ir kt.

1* 2025-05-26 išsiuntimo stebėjimo ataskaitoje užfiksuota, kad užsieniečiui buvo suteikta parama reintegracijai kilmės valstybėje (iš „Frontex“ lėšų). Paramą sudarė 205 Eur, pervesti į užsieniečio sąskaitą, ir papildoma parama išsilavinimui arba gyvenamajai vietai kilmės šalyje.³⁸ Taip pat informacija apie kreipimąsi dėl tokios paramos buvo suteikta užsieniečiams, kurių išsiuntimų stebėjimas vyko 2025-12-02, 2025-12-12 ir 2025-12-17.

Apibendrinant visus išsiuntimo procedūrų stebėjimo ataskaitų duomenis, galima teigti, kad visose stebimose išsiuntimo procedūros srityse fiksuoti teigiami pareigūnų veiksmai ir praktikos (žr. 3 lentelę).

Išsiunčiamo asmens informavimas

Su išsiuntimo sprendimu užsieniečiai supažindinami jiems suprantama kalba

Kaip teigiama visose išsiuntimo stebėjimo ataskaitose, su institucijų sprendimais, kurie įpareigojo užsienio piliečius palikti LR ir (arba) numatė draudimą atvykti į šalį ar Šengeno zoną, ne ES valstybių piliečiai buvo supažindinti tiesiogiai pareigūnų užsieniečiams suprantamomis kalbomis: rusų kalba buvo bendraujama 26 stebėtuose išsiuntimuose³⁹, anglų kalba buvo bendraujama 7 stebėtuose išsiuntimuose⁴⁰, taip pat 1 išsiuntimo stebėjime užfiksuotas bendravimas vokiečių kalba⁴¹.

Ataskaitose pažymima, kad buvo įsitikinta, jog informaciją užsienio piliečiai suprato. Teismams skundus dėl sprendimų pateikė trys užsieniečiai iš stebėtų išsiuntimo atvejų.⁴² Užsieniečiai netrukus po institucijų priimtų sprendimų buvo informuojami apie potencialias ar konkrečias grįžimo datas.

Pavyzdžiui, ataskaitoje minima, kad užsieniečiui VS 2025-05-26 MD panaikino leidimą laikinai gyventi, kadangi jį gavęs darbo pagrindu užsieniečio darbo sutartis su darbdaviu buvo nutraukta. Užsieniečiui iš šalies neišvykus, jis buvo sulaikytas URC. 2025-08-19 buvo priimtas VSAT sprendimas dėl išsiuntimo į Azerbaidžaną. Su sprendimu užsienietis buvo supažindintas 2025-08-20 rusų kalba bei papildomai per vertimo programą azerbaidžaniečių kalba. Užsienietis pageidavo kuo skubiau grįžti namo į kilmės valstybę ir išsiuntimo sprendimo nenorėjo skųsti.⁴³

Bendradarbiavimas su išsiunčiamu užsieniečiu

Pareigūnų bendradarbiavimas su išsiunčiamu užsieniečiu ir stebėtoju

Stebėtojai išskiria gerus pareigūnų bendradarbiavimo, komunikavimo su užsieniečiais įgūdžius⁴⁴, geranoriškumą ir paslaugumą, kuriais sukuriama gera psichologinė atmosfera, prisidedanti prie geros užsieniečių savijautos išsiuntimo bendradarbiavimo procese.

Pažymėtinas pareigūnų lankstumas, pagalbos teikimas atsižvelgiant į individualią užsieniečio situaciją bei poreikius, pavyzdžiui: „problema kilo ir patikroje, nes paaiškėjo, kad jos rankiniame bagaže yra net 11 buteliukų įvairių skystų kosmetinių priemonių. Lydinčiai URC pareigūnei pavyko sutarti, kad jų išmesti nereikės, nes grįždama tuos buteliukus pareigūnė paims ir parves į URC užsieniečiui“⁴⁵, „Užsienietis turėjo pats savarankiškai atvykti į Tarptautinį Vilniaus oro uostą, bet, kaip minėta, užsienietis iš vakaro informavo URC pareigūnus, kad pats atvykti neturi galimybės (neturi lėšų), todėl URC pareigūnai paėmė užsienietį iš jo gyvenamosios vietos.“⁴⁶

Pažymėtinas teigiamas pareigūnų požiūris į pagalbos prašymus, pasiimti daiktus iš gyvenamųjų vietų: „Važiuojant į oro uostą užsienietis paprašė užsukti į jo gyvenamąją vietą Vilniuje, kad galėtų pasiimti daugiau asmeninių daiktų. Po trumpo pokalbio palydos vadovas išsiaiškino, kad užsieniečio teigimu jo gyvenamoje vietoje nieko nėra (šeima išėjusi) bei užsienietis pažadėjo nekelti problemų. Palydos vadovas priėmė sprendimą patenkinti užsieniečio prašymą bei paaiškino, kad taip siekia užmegzti geresnį ryšį su išsiunčiamu asmeniu“⁴⁷, „Pažymėtina ir teigiamai vertina tai, kad URC pareigūnai išsiunčiamam užsieniečiui padėjo parsivežti daiktus iš Kauno į URC, kur jis buvo sulaikytas. Taip asmuo galėjo grįžti <...> susirinkęs savo daiktus iš gyvenamosios vietos ir nepalikdamas jų Lietuvoje.“⁴⁸

38 2025-09-18 išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

39 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-01-13, 2025-01-17, 2025-01-24, 2025-02-07, 2025-03-14, 2025-04-04, 2025-04-23, 2025-05-23, 2025-06-04, 2025-06-18, 2025-08-01, 2025-08-20, 2025-08-29, 2025-09-04, 2025-09-17, 2025-09-18, 2025-09-24, 2025-10-14, 2025-10-27, 2025-11-26, 2025-12-02, 2025-12-12, 2025-12-17, 2025-12-16.

40 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-02-27, 2025-03-28, 2025-04-24, 2025-09-10, 2025-11-12, 2025-12-09, 2025-12-23.

41 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita: 2025-04-09.

42 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-01-17, 2025-07-18, 2025-12-23.

43 2025-08-29 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

44 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

45 2025-04-04 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

46 2025-03-14 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

47 2025-09-10 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

48 2025-03-28 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

Net keliose ataskaitose matoma, kad pabrėžiama pareigūnų suteikiama informacija užsieniečiams kreiptis dėl dalyvavimo reintegracijos programoje ir paramos gavimo: „Taip pat užsieniečiui buvo pateikti kontaktai kreipimuisi dėl reintegracijos“⁴⁹ ir „Teigiamai pažymėtina, kad buvo pasirašyti dokumentai dėl užsieniečio dalyvavimo reintegracijos programoje ir paramos gavimo, grįžus <...>“⁵⁰.

Papildomas teigiamas aspektas – visais išsiuntimo atvejais geras URC pareigūnų bendradarbiavimas su stebėtojais, aktualios informacijos teikimas laiku⁵¹, pavyzdžiui: „teigiamai pažymėtinas ypač profesionalus pareigūnų dėmesys ir elgesys su užsieniečiu, tinkamas bendravimas su avialinijų atstovais (Vilniaus ir Stambulo oro uostuose).“⁵²

Sveikatos būklės įvertinimas

Atliktas užsieniečių sveikatos būklės patikrinimas prieš skrydį

Daugeliu stebėtų išsiuntimų atvejų buvo atlikti sveikatos būklės patikrinimai. Verta pažymėti, kad buvo atvejų, kai užsieniečio sveikata nebuvo patikrinta prieš užsieniečio išsiuntimo procesą.⁵³ Taip pat pasitaikė atvejų, kai medicininėje užsieniečio pažymoje po patikrinimo prieš išsiuntimą nebuvo įrašyta patikrinimo data.⁵⁴

Laisvę ribojančios priemonės

Proporcingas laisvę ribojančių priemonių naudojimas

URC pareigūnai lydėjimus atliko taip, kad užsieniečiai gerai jaustųsi, būtų pagarbi ir draugiška atmosfera. Visuose išsiuntimuose nebuvo naudota jokių prievartos priemonių.

Aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir maistu

Tinkamai geriamuoju vandeniu ir maistu aprūpinti užsieniečiai

Daugeliu atvejų maitinimas užsieniečiams buvo užtikrintas lėktuve skrydžio metu arba suteikiamas maisto davinys.⁵⁵ Jei skrydis buvo jungiamasis, maitinimas buvo numatytas bent viename iš dviejų skrydžių.⁵⁶ Maisto davinys įprastai buvo skiriamas išvykstant iš URC anksti ryte arba pietų metu.⁵⁷ Išvykstant iš URC anksti ryte arba pietų metu buvo įteiktas maisto paketas: „Užsienietis iš URC išvyko po pietų, maisto davinys jam taip pat buvo skirtas. Išsiuntimą organizuojanti pareigūnė pranešė skirtą vandens buteliuką pro oro uosto patikrą, o tada davė jį užsieniečiui, kad vanduo nebūtų paimtas patikroje“⁵⁸, „Kadangi kelionės trukmė yra ilga, užsieniečiui buvo skirtas maisto davinys. Taip pat buvo numatytas maitinimas lėktuve, <...>“⁵⁹. Taip pat, atsižvelgiant į individualią situaciją, buvo atvejų, kai maistas ir gėrimai (kava, vanduo, kt.) buvo nuperkami kelionės metu, pavyzdžiui: „Kol užsienietis laukė skrydžio, pareigūnai padėjo jam prisijungti prie VNO interneto, kad asmuo, kol laukia, galėtų susisiekti su artimaisiais. Taip pat pareigūnai nupirko užsieniečiui kavos.“⁶⁰

Vis dėlto, vieno išsiuntimo stebėjimo atveju buvo užfiksuotas maisto davinio trūkumas: „Užsienietis 7:00 ryte jau buvo susiruošęs išsiuntimo procedūrai, tačiau jokio maitinimo iki skrydžio jam numatyta nebuvo. Apie 10:00 Vilniaus oro uosto užkardoje pareigūnai jam nupirko stiklinę sultinio. Sekantis jo maisto priėmimas įvyko tik lėktuve apie 13:00. Nuo 7:00 iki 13:00 t. y. 6 val. išsiunčiamas asmuo buvo nevalgęs. Paklausus pareigūnų, jie paaiškino, kad URC valgykla pradeda dirbti tik 8:00, o sausas davinys asmeniui nenumatytas.“⁶¹

49 2025-12-02 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

50 2025-12-12 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

51 Pavyzdžiui, užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-03-14, 2025-03-28, 2025-07-23, 2025-11-26.

52 2025-07-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

53 Pavyzdžiui, užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-03-14 ir 2025-03-28.

54 Pavyzdžiui, užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-04-24 ir 2025-08-01.

55 2025-02-07 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-07-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

56 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-08-01 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-12-02 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

57 2025-08-01 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2025-12-12 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

58 2025-01-24 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

59 2025-03-14 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

60 2025-02-07 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

61 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

Labai pagirtinas daugkartinių vandens buteliukų teikimas išsiunčiamiems užsieniečiams – patogu ir tvaru: „Atskirai ypač teigiamai pažymėtina užsieniečiui duota gertuvė, į kurią užsienietis galėtų įsipilti vandens ir jau praėjęs oro uosto patikrinimą.“⁶²

Išsiunčiamo asmens bagažas

Užsieniečiams suteikiami tinkami kelioniniai bagažo krepšiai

Teigiamai vertinama URC praktika užsieniečiams suteikiant tinkamus kelioninius bagažo krepšius „Užsienietis pats neturėjo tinkamo krepšio bagažui, todėl URC pareigūnai parūpino jam krepšį daiktams susidėti.“⁶³

Vienas stebėtas išsiuntimo atvejis buvo dalinai nepavykęs dėl bagažo: „Stebėtojo nuomone, išsiuntimas dalinai nepavyko, kilo stresinių situacijų ir oro uoste buvo atkreiptas kitų keleivių dėmesys, nes bagažo klausimas buvo pradėtas spręsti per vėlai. Jei jis būtų pradėtas aptarinėti su užsieniečiais bent prieš savaitę, galimai būtų rasti sprendimai ir visų minėtų problemų būtų išvengta, o abu užsieniečiai išskridę. Nors, URC teigimu, užsieniečiai buvo įspėti dėl bagažo ribojimų lėktuvo skrydžiui, ir suprantama, kad bagažo parengimas pirmiausia yra pačių užsieniečių atsakomybė, tačiau išankstinis patikrinimas, ar užsieniečiai tinkamai suprato ir parengė bagažą pagal bagažo taisykles, yra taip pat svarbus ir išsiuntimo proceso organizavimui.“⁶⁴

3.2. Koreguotini išsiuntimo procedūros stebėsenos aspektai

Sveikatos būklės įvertinimas

Neaiškiai nustatyta medicininės apžiūros data

Nors daugeliu atvejų medicininės pažymos buvo išduodamos, iššūkių su jomis arba jų nebuvimu pastebėta net 6 atvejuose.⁶⁵ Pažymėtina, kad net du atvejai buvo, kai užsieniečiui sveikatos būklė nebuvo patikrinta, „kadangi Priėmimo ir integracijos agentūros, kuri nuo 2025-01-01 yra atsakinga už sveikatos priežiūros paslaugas, Pabradės centruose (tiek URC, tiek Pabradės priėmimo centre), medicininiam punkte nėra gydytojo ir pažymos neišduodamos“⁶⁶. Kiti atvejai buvo susiję su datos nebuvimu ant pažymos arba klaidingai parašyta data: „Tik atkreipiamas dėmesys, kad medicininėje pažymoje buvo nurodyta klaidinga data.“⁶⁷

Duomenų atskleidimas

Netinkamai perduodama informacija apie užsieniečius

Pastebėta, kad keliais atvejais nebuvo užtikrintas užsieniečio jautrios asmeninės informacijos neatskleidimas tretiesiems asmenims. Stebėtojo rekomendacija ir pastebėjimas: „užsieniečių išsiuntimo sprendimai (ypač sprendimas dėl prieglobsčio) negali būti teikiami nei avialinijų darbuotojams, nei jų kilmės šalies pareigūnams; šiuose dokumentuose saugoma ypač jautri asmeninė informacija, kurios atskleidimas trečiosioms šalims gali sukelti pavojų išsiunčiamiems užsieniečiams; todėl labai rekomenduotina išsiuntimo atveju pasieniečiams padaryti išsiuntimo sprendimų išrašus, kuriuose būtų minimali, išsiuntimui vykdyti reikalinga informacija apie užsieniečius.“⁶⁸ Tai pat panašus pastebėjimas ir rekomendacija suteikta ir po 2025-12-16 įvykusio užsieniečio išsiuntimo stebėjimo.⁶⁹

62 2025-06-04 Išsiuntimo stebėsenos ataskaita.

63 2025-01-13 Išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

64 2025-04-04 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

65 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-01-24, 2025-03-14, 2025-03-28, 2025-04-24, 2025-08-01, 2025-09-04.

66 2025-03-28 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

67 2025-09-04 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

68 2025-12-09 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

69 2025-12-16 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

Aprūpinimas geriamuoju vandeniu ir maistu

Netinkamai geriamuoju vandeniu ir maistu aprūpinti užsieniečiai

Keliais atvejais nebuvo užtikrintas užsieniečio aprūpinimas maistu ar toks aprūpinimas nebuvo tinkamas. Pavyzdžiui, vienos skubios kelionės atveju užsieniečiui apie 6 val. nebuvo užtikrintas maitinimas.⁷⁰ Kita vertus, „<...> laukiant skrydžio, Vilniuje užsieniečiui buvo nupirktas sultinio <...>“⁷¹. Vis dėlto, aktualu užsieniečiui užtikrinti aprūpinimą maistu (pavyzdžiui, skirti maisto daavinį). Tokie atvejai skatina svarstyti alternatyvų, pavyzdžiui, kelionpinigių užsieniečiams skyrimo, galimybę.

Pašalinių asmenų dėmesio atkreipimas į išsiunčiamą asmenį

Pažymėtina, kad dalies palydėjimų atveju nepavyko užtikrinti aplinkybių, kurios neatkreiptų dėmesio į išsiunčiamą asmenį. Stebėtojas paminėjo, kad trijų išlydėjimo metu Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkto pareigūnas dėvėjo uniformą ir vedė pro skrydžio laukiančių keleivių salę.⁷² Nepaisant to, stebėtojų manymu, oro uosto pasienio kontrolės punkto pareigūno uniformos dėvėjimas nesukėlė problemų („Nors Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkto pareigūnas dėvėjo uniformą, tačiau aplinkinių dėmesio į išsiunčiamą užsienietį neatkreipė, nes pats užsienietis ir jį lydintis pareigūnai bendravo neįsakmiai bei atrodė, kaip ir visi kiti lėktuvo keleiviai.“⁷³), tačiau manytina, kad ateityje vertėtų, jog uniformuotas Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkto pareigūnas lydėtų užsieniečius ne per bendrą salę, kur laukia kiti keleiviai. Lydėjimų per bendrą keleivių salę buvo stebėta 15, iš jų 10 atvejų nenurodyta, ar lydėjęs pasienio Vilniaus oro uosto pasienio kontrolės punkto pareigūnas dėvėjo uniformą.⁷⁴

Kelionpinigiai

Kelionpinigių išsiunčiamiesiems užsieniečiams neskyrimas

Stebėtojai atkreipia dėmesį dėl tikslingumo svarstyti galimybę skirti bent minimalius kelionpinigius užsieniečiams, ypač tokiais atvejais, kai išsiunčiamasis visiškai neturi pinigų ar artimųjų.⁷⁵

Kelionpinigiai gali būti naudinga alternatyva ne tik platesnėms maitinimo užtikrinimo galimybėms, bet ir kitiems atvejams kelionės metu: „<...>, nes šiuo atveju užsienietis visai neturėjo pinigų nei netikėtumams kelionės metu, nei tolesnei kelionei iš Moldovos oro uosto, kur artimųjų jis neturėjo ir niekas neketino jo pasitikti“⁷⁶.

Pagirtinas užsieniečių motyvavimas ir informacijos suteikimas dėl reintegracijos programos ir paramos gavimo bei pagalba iš URC pareigūnų užsipildant dokumentus bent tokiu būdu gauti papildomų finansų kelionei ar nenumatytiems atvejams.⁷⁷

70 2025-05-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

71 Ibid.

72 Užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaitos: 2025-04-23, 2025-06-04 ir 2025-09-17.

73 2025-04-23 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

74 Pavyzdžiui, išsiuntimo stebėjimų ataskaitos: 2025-01-24, 2025-02-07, 2025-02-27, 2025-03-28, 2025-08-01, 2025-08-29, 2025-09-18, 2025-09-24, 2025-12-02.

75 2025-09-17 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita; 2024-08-19 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

76 2025-09-17 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

77 2025-09-18 užsieniečio išsiuntimo stebėjimo ataskaita.

Išvados

Nuo 2025 m. sausio mėn. iki gruodžio mėn. pabaigos buvo atliktos 33 užsieniečių išsiuntimo procedūrų stebėsenos. Buvo siunčiami Armėnijos, Kamerūno, Moldovos, Nigerijos, Senegalo, Turkijos (po 1 išsiuntimą), Filipinų, Indijos, Kirgizijos, Pakistano, Sakartvelo, Šri Lankos (po 2 išsiuntimus) ir Azerbaidžano (po 4 išsiuntimus), Tadžikistano (po 8 išsiuntimus) ir Uzbekistano (po 9 išsiuntimus) valstybių piliečiai. VSAT informavimas apie konkretų vykdomą išsiuntimą vidutiniškai pateiktas prieš 6 dienas.

Stebėtos išsiuntimo procedūros įprastai buvo vykdomos kvalifikuotai ir kokybiškai. Pareigūnai su užsieniečiais tinkamai bendravo tiek išsiuntimo laukiant URC, tiek organizuojant kelionę iš URC į tarptautinį Vilniaus oro uostą ar iki Ukrainos valstybės sienos, tiek lydint užsieniečių į skrydį oro uostuose. Taip pat pastebėtas profesionalus pareigūnų bendradarbiavimas su stebėtojais, aktualios informacijos jiems teikimas.

Stebėjimų duomenys leidžia identifikuoti sritis, kuriose buvo stebimos gerosios praktikos atliekant užsieniečių išsiuntimo procedūras. Su išsiuntimo sprendimu užsieniečiai supažindinami jiems suprantama užsienio kalba, dažniausiai taikoma sulaikymo alternatyva iki įsigaliojant sprendimui išvykti, suteikiama galimybė susisiekti su artimaisiais kilmės šalyje ir atsižvelgiama į kitus užsieniečių poreikius, fiksuojamas profesionalus URC pareigūnų elgesys lydint užsieniečius.

Prieš daugelį skrydžių buvo atlikti užsieniečių sveikatos būklės patikrinimai, išduotos medicininės pažymos, patvirtinančios, kad asmuo gali skristi.

Pažymėtini geri pareigūnų bendradarbiavimo, draugiško komunikavimo su užsieniečiais įgūdžiai, kuriais sukuriama gera psichologinė atmosfera, prisidedanti prie geros užsieniečių savijautos ir jų bendradarbiavimo išsiuntimo procese. Papildomas teigiamas aspektas – puikus URC pareigūnų bendradarbiavimas su stebėtojais, aktualios informacijos suteikimas laiku.

Apibendrinant darytina išvada, kad išsiuntimo procedūros buvo vykdomos sklandžiai, bendradarbiaujant su išsiunčiamais užsieniečiais, URC pareigūnų veiksmuose trūkumų nebuvo nustatyta.

Nepaisant to, kad išsiuntimo metu užfiksuotos aplinkybės neatspindi visų išsiuntimo operacijų, vis dėlto, jos suteikia įžvalgų apie tai, kaip būtų galima išvengti trūkumų ir ką vertėtų patobulinti siekiant išsiuntimo operacijų laikotarpiu laikytis žmogaus teisių principų.

Rekomendacijos

Rekomenduojama šioje ataskaitoje minimų gerųjų veiklos principų nekeisti, juos proaktyviai tęsti. Rekomenduojama laikytis tarptautinių grąžinimo procedūrų standartų, išdėstytų šios ataskaitos 2 dalyje. Toliau pateikiamos kitos rekomendacijos.

Rekomendacija dėl medicininės pažymos patobulinimo

Gydytojo pažymos būtų patobulintos taip, kad jose būtų nurodyta **data ir aiški išvada**, ar užsieniečiai gali, negali ar gali skristi su tam tikromis sąlygomis. Pažymoje (tam skirtoje vietoje) būtų aiškiai nurodyta jos išdavimo data (pasikartojanti rekomendacija (žr. Užsieniečių stebėsenos ataskaitą 2022 03–2023 11 ir 2024 m. ataskaitą). Taip pat turi būti užtikrinimas sveikatos patikrinimas, be kurio lėktuvo pilotas galėtų nepriimti užsieniečio kelionei į orlaivį.

Rekomendacija dėl tinkamo duomenų saugojimo ir jų atskleidimo

Užsieniečių išsiuntimo sprendimai negali būti teikiami tretiesiems asmenims, ypač avialinijų darbuotojams ar užsieniečių kilmės šalies pareigūnams. Šiuose dokumentuose saugoma ypač jautri informacija (atkreiptinas dėmesys, jei dokumentuose yra, pavyzdžiui, informacija apie prieglobsčio prašymą Lietuvoje). Šios informacijos atskleidimas trečiosioms šalims gali sukelti pavojų išsiunčiamiems užsieniečiams. Todėl labai rekomenduotina išsiuntimo atveju lydintiems pareigūnams padaryti išsiuntimo sprendimų santraukas ar išrašus, kuriuose minimaliai būtų informacijos, o esanti informacija būtų tik pati reikalingiausia išsiuntimui vykdyti.

Rekomendacija dėl LR teisės aktų pakeitimo inicijavimo ir galimybės užsieniečiams skirti kelionpinigius

Kelionpinigių skyrimo išsiunčiamiems užsieniečiams užtikrinimas suteiktų galimybę kokybiškesnę ne ES šalių piliečių kelionę namo, kurią sudaro ne tik kelionė į oro uostą Lietuvoje, bet ir piliečio kelionė iš oro uosto iki gyvenamosios vietos kilmės šalyje. Tokios kelionės gali būti ilgesnės nei 1 000 km, todėl siekiant jas palengvinti rekomenduojama inicijuoti kelionpinigių skyrimą. Tai atitiktų ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto gairių nuostatą, pagal kurią asmenims, kurie neturi pakankamai lėšų pasiekti savo kilmės vietą, gali būti skiriama nedidelė pinigų suma (50 Eur).⁷⁸

⁷⁸ Europos Tarybos Ministrų Komitetas. „Dvidešimt gairių dėl priverstinio grąžinimo“, gairė Nr. 20, 7 p.